

Do tja, kjer se rodi Tolminka, #55/100

Tolminka je dolga vsega 20 kilometrov, pri Tolminu se že izliva v Sočo – Tradicionalna pridelava trdega tipa sira je v Posočju prisotna že 800 let – Najprej na planino Polog, nato še na Planino nad Osojnico in Javorco

Tekst in fotografije: **Andreja Frankovič**

Po približno osmih kilometrih odlično vzdrževane makadam-ske ceste, ki so jo strmo nad strugo Tolminke v času soške fronte (1915–1917) zgradili avstroogrski vojaki, razširili in posodobili pa Italijani v 20. letih prejšnjega stoletja, parkiramo na robu planine Polog, v bližini znamenite spominske cerkvice Svegga Duha v Javorci. Kot vsako pomlad nas »preseneti« spoznanje, da se je zima kar naenkrat prelevila v poletje.

Jagi, še vedno oblečena v gost zimski kožuh, me malce nejeverno gleda, medtem ko ji v tolažbo obljubljam senco in mrzlo reko, čeprav poti še ne poznam. Ko pa celo kratkodlaka, zmrzljiva Mia odpre gobček in pokaže jezik, lahko dvonožnika res razglasiva poletje. Če bi bilo tako tudi na koledarju, se zaradi cestne zapore do našega izhodišča ne bi mogli pripeljati s svojim avtomobilom, ampak bi morali uporabiti javni prevoz ali pa se zavihteti na kolo. Verjamem, da so imeli Tolminci za tak ukrep dober razlog, vesela pa sem, da so ob našem obisku na parkirišču samo štirje avtomobili.

Preden se lotimo načrtovane krožne poti k izviru Tolminke, preletim pomembne informacije na informativni tabli pred rampo, ki vozilom preprečuje nadaljnjo vožnjo proti planini Polog, najnižji mlečni planini na Tolminskem. »Saj res, Tolminka je dolga vsega 20 kilometrov,

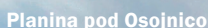
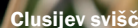
pri Tolminu se že izliva v Sočo,« glasno komentiram. Približno polovico poti opravi skozi čedalje ožjo ledeniško dolino, ki ločuje Krnsko pogorje od Komne in Spodnjih Bohinjskih gora, preden se zlije v Tolminsko kotlino, pa se prebije še skozi globoko in ozko sotesko, imenovano Korita Tolminke.

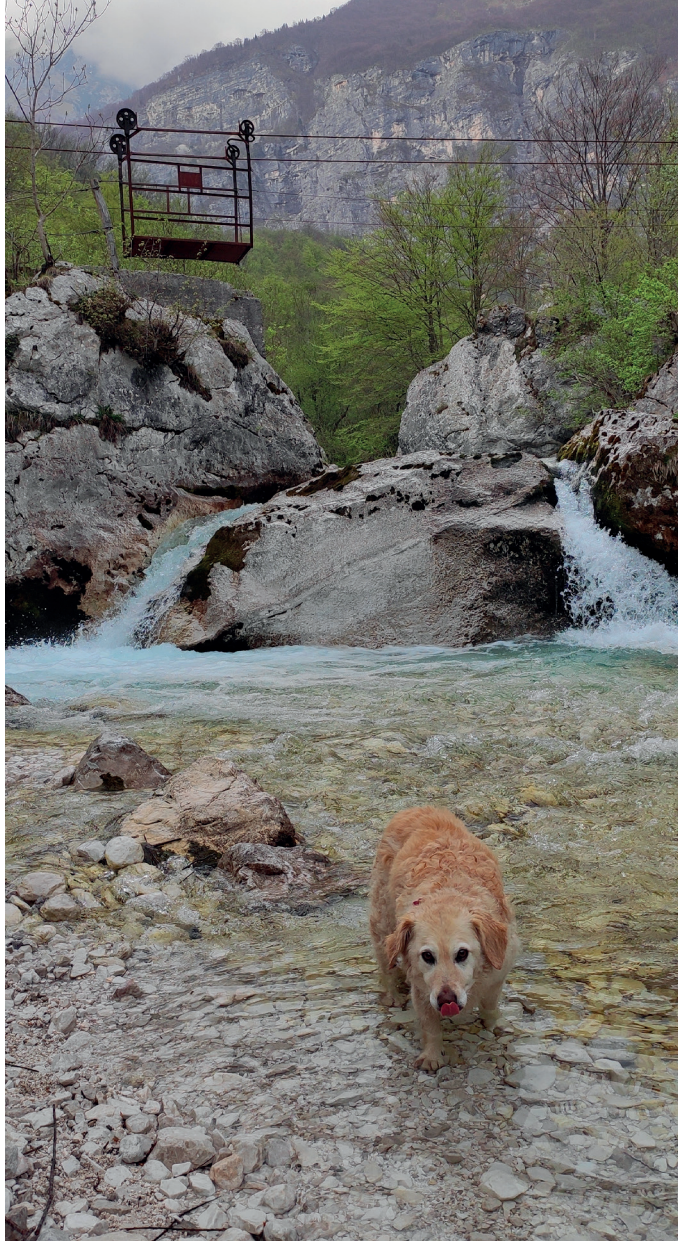
To čudo narave smo večkrat obiskali na šolskih izletih, ko se je ta destinacija zdela precej bolj divja in odmaknjena, kot je danes. Poti so bile manj urejene, a tudi manj obljudene. Z veseljem bi zavila tja tudi ob zaključku našega planinskega sprehoda ob zgornjem toku Tolminke, a kaj ko je bil dan čisto prekratek za vse zanimivosti tega kotička severno od Tolmina, kjer visokogorski svet Julijskih Alp prehaja v predalpski svet Tolminske kotline.

Na planini Polog, katere začetki segajo v leto 1885, ko je deset kmetov skupaj kupilo kmetijo Pologar, glasno in prijetno uglašeno odzvanjajo kravji zvonci. Bolj kot tradicionalna pridelava trdega tipa sira, kakršen je v Posočju prisoten že 800 let, je bilo med prvo svetovno vojno na planini v ospredju glavno vojaško središče s skladiščem za oskrbo fronte, pozneje pa tudi rapalske meje. To je tudi glavni razlog, da vse do Planine pod Osojnico, kjer na nadmorski višini med 680 in 690 metri izvira Tolminka, vodi udobna, senčna mulatjera, ki v zmerno vzpenjajočih se serpentinah premaga tudi najstrmejši klanec.

Cvetoča Planina pod Osojnico nas sprejme povsem tiha. Jagi in Mia imata veliko dela z nosom, midva pa z očmi, ki jih multiplicirava z daljnogledom in fotografskimi lečami. Pogled na še pobeljene okoliške vrhove je lep, a še bolj občudujem živo modre cvetove Clusijevega (*Gentiana clusii* Perr. et Song.) in trebušastega (*Gentiana utriculosa*) svišča, ki me pozdravljajo na tleh.

Izviri Tolminke so eden najpomembnejših izvirov alpskega krasa. Skalovjce, izpod katerega priteka voda, katere temperatura se giblje med 5 in 6 stopinjami Celzija, prekriva ledeniški material najmlajše čelne kotanje nekdanjega ledenika. Prav ob naši poti med planino Polog in izvirom pa lahko opazujemo tudi največ ostankov nekdanjega ledenika: balvane, morene in kamnite nasipe.

Hlajenje v Tolminski pod nekdanjim mostom, ki ga je nadomestila posebna žičnica – kurukula.

suvereno, da se v strugah hudournikov večkrat odloči, da bi nadaljevala kar po strugi navzdol. Seveda se držimo steze, ki nas ob prvih kapljah dežja pripelje do idilične planine Prodi in kmalu za tem še do struge Tolminke.

Na mestu nekdanjega mostu, s katerim so Italijani povezali svoji postojanki mejne milice, je za prečkanje reke na voljo zanimivo prevozno sredstvo: kurukula. To je posebna žičnica, »vagon«, ki visi na jeklenicah, premikamo pa se tako, da vrtimo ročko, za kar pa seveda potrebujemo prosti roki. Odločiva se za ločen transport. Najprej se podviga lotita Tomaž in Jagi, ki nad kurukulo ni pretirano navdušena. Vlogo žičničarja opravi jaz, da Tomaž lahko zanesljivo drži Jagi, ki bi sicer v trenutku panike lahko skočila dol. Pri naju z Mio ni nič drugače, zato pri drugem transportu samo zamenjava vlogi. Ko je izziv uspešno za nami in se po krajšem osvežilnem počitku tik ob vodi, kjer je občutno hladneje kot le nekaj metrov višje, znova znajdemo na planini Polog, jo na označenem mestu mahujemo čez pašnik do roba gozda, kjer sta kot kamnita stražarja postavljena

italijanska bunkerja, zgrajena šele proti koncu 30. let 20. stoletja za namen varovanja rapalske meje. Na planini so bili sicer štirje bunkerji, ki pa niso bili nikoli uporabljeni. Če so navzven vidne samo kamnite kupole in strelne line, pa se v notranjosti skrivajo dolgi rovi, manjši prostori in dvorane, nanizani v več nadstropjih, ki bi lahko ponudili zatočišče najmanj 200 vojakom.

Nad vhodom enega od bunkerjev, pri katerem so iznajdljivo izkoristili tudi naravni skalnati vhod, opazim oznako W in letnico 1803. Podobna oznaka z več kot sto let mlajšo letnico je bila tudi na eni od serpentin na mulatjeri, ki nas je popeljala do izvira Tolminke. Informativna tabla razjasni, da gre za gozdarska mejna znamenja, ki pričajo o velikem pomenu tolminskih gozdov v preteklosti. Oznakevala so »rezervirane« cesarskokraljeve (državne) gozdove, ki so bili prvič izmerjeni leta 1736 in vrisani na karte vključno z mejnimi znamenji in letnico izmere. Iz teh gozdov je država črpala les za obnovo infrastrukture, graditev ladij in trgovanje z Benetkami.

»Če je že za Tolminska korita prepozno, pa za konec lahko skočimo vsaj še do Javorce,« razmišljam. Greh bi bil, da je ne bi obiskali, če je skoraj dobesedno za ovinkom. Zavedam se, da Jagi potrebuje počitek, Tomaž se javi, da me bosta skupaj počakala, midve z Mio pa se zapodiva po klancu navzgor. Javorco že poznam in se veselim tamkajšnjih razgledov na okoliške gore, ki glede na vreme ne bodo kaj prida, pa vendar. Nekaj me vleče tja gor, čeprav vem, da vstop ob tej pozni uri ne bo več mogoč ...

Ta posebna cerkev, zgrajena 1916, je ena od točk Poti miru, ki povezuje spomenike in ostaline 1. svetovne vojne v dolini Soče. Pred slabega četrta stoletja je bila razglašena za kulturni spomenik državnega pomena, pred petimi leti pa je prejela tudi znak evropske dediščine. Posvečena je vsem padlim avstro-ogrskim vojakom, ki so se borili na tolminskem območju soške fronte. Spodnji del zgradbe je kamnit, zgornji pa lesen. Na zunanji strani je naslikanih 18 grbov dežel Avstro-Ogrske ter Reke in Trsta, v notranjosti pa poleg poslikav verjetno pustijo največji vtis hrastove plošče, ki se odpirajo kot knjižni listi, na njih pa je vžganih 2565 imen padlih avstro-ogrskih vojakov različnih narodnosti.

Za ogled notranjosti sva z Mio že prepozni, kar moje male radovednice seveda nič ne moti. Sprehodiva se malo naokrog, da vsaka s svojim primarnim čutilom posrkava zelene informacije, nato pa se počasi vrneva do avta, kjer je drugi del posadke medtem že oddremal kitico ali dve. ■

**Izviri Tolminke so eden
najpomembnejših izvirov alpskega
krasa. Skalovje, izpod katerega
priteka voda, prekriva ledeniški
material najmlajše čelne kotanje
nekdanjega ledenika.**
